

Wrzeński, Wojciech

"Granica zachodnia w polityce polskiej 1944-1947", Wiesław Dobrzycki, Warszawa 1974 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 540-541

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

sygnał, jako podstawę do dyskusji w gronie historyków. Wydanie jej w większym nakładzie i w innej formie musi poprzedzić bardzo staranne opracowanie redakcyjne, którego niestety nie widać obecnie. W omawianej książce znajduje się nie tylko wiele usterek stylistycznych, językowych, ale niektóre fragmenty tej przebież interesujące rozprawy są nieomalże zupełnie niezrozumiałe, zmuszające do dowolnej interpretacji stanowiska autora. Pełne wydanie książki Gondka o działalności wywiadu polskiego w Niemczech, i może nie tylko w latach rządów hitlerowskich, byłoby celowe i pożyteczne.

Wojciech Wrzesiński

Wiesław Dobrzycki, *Granica zachodnia w polityce polskiej 1944—1947*, Warszawa 1974, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. 360.

Literatura naukowa dotycząca polskiej granicy zachodniej po II wojnie światowej, jej dziejów, uwarunkowań międzynarodowych, aspektów prawnych i politycznych jest obszerna i różnorodna. Jednakże badania szczegółowe przynoszą ciągle nowe ustalenia, ujawniają fakty wcześniej nie znane, lub znane tylko fragmentarycznie. Podobnie jest i w wypadku omawianej książki Wiesława Dobrzyckiego. W znacznej części zawiera ona rozważania będące powtórzeniem problemów ogólnie już znanych, omawianych wielokrotnie we wcześniejszych publikacjach. Ale są w niej interesujące szkice, poświęcone zagadnieniom wcześniej nie omawianym w literaturze naukowej. Książka nie stanowi jednorodnej monografii. Jest zbiorem studiów o niejednorodnej treści i nierównej wartości merytorycznej. Studia te łączy w jedną całość przyjęta przez autora definicja polityki polskiej. Definicja ta według określenia Wiesława Dobrzyckiego jest rozumiana „szeroko, a więc nie tylko jako praktyczne działania na arenie międzynarodowej i wewnętrznej, ale także jako myśl polityczna w kraju i na emigracji, stanowiąca często teoretyczną podbudowę owych działań” (s. 7). Przyjęcie tak mało ostrej, elastycznej i dyskusyjnej definicji zdecydowało o skupieniu w omawianej książce tak zróżnicowanych pod względem treści szkiców, przy próbie nadania książce charakteru jednolitej monografii.

Pierwsza część książki jest poświęcona miejscu granicy polskiej na Odrze i Nysie Łużyckiej w polskiej polityce zagranicznej. Przy czym termin granica zachodnia dotyczy w rzeczywistości wszystkich odcinków granicy polskiej po drugiej wojnie światowej na obszarach należących przed 1939 rokiem do państwa niemieckiego oraz do Wolnego Miasta Gdańska. Część druga omawia granicę zachodnią w polskiej myśli politycznej, a trzecia zajmuje się stosunkiem polskiej emigracji politycznej i Polonii wobec tejże granicy. We wszystkich trzech częściach autor nie ograniczał się tylko do analizy wydarzeń określonych cezurami chronologicznymi uwidocznionymi w tytule, poświęcając wiele miejsca antycydencom historycznym, okresowi wojny. Do najbardziej interesujących należą części poświęcone relacji o stosunkach Polski i krajów słowiańskich, w aspekcie problemu niemieckiego, ze szczególnym uwzględnieniem stosunków polsko-czeskich. W sposób dotąd najszerszy w polskiej literaturze Dobrzycki przedstawił narastanie sporów polsko-czechosłowackich dotyczących problemów terytorialnych wokół Zaolzia, ziemi kłodzkiej, raciborskiej i głubczyckiej. Obraz owych wydarzeń nakreślony przez Dobrzyckiego jest bardzo interesujący. Wydaje się jednak, iż wyjaśnianie rozmiarów konfliktu w stosunkach między obu krajami nie jest pełne. Zwracanie uwagi na przesadną propagandę przede wszystkim na łamach prasy (s. 121) nie tłumaczy jednak wszystkiego.

Stosunkowo wiele uwagi poświęcił autor problemom serbołużyckim. W tym wypadku jednak odczuwa się bardzo poważnie brak informacji o rozwoju tego problemu w okresie II wojny światowej. Pozwoliłoby to lepiej zrozumieć omawiane wydarzenia, które przecież rzutowały również na stosunki międzypaństwowe polsko-czechosłowackie. Brak informacji, jak w okresie kształtowania się w koalicji antyhitlerowskiej programu terytorialnego przyszłej Europy planowano rozwiązać problem serbołużycki, utrudnia zrozumienie omawianych wydarzeń. Konstatując interesujące stanowisko prasy Polskiej Partii Robotniczej, która w 1947 roku domagała się zaprzestania propagandy na rzecz samodzielności Łużyc, Dobrzycki odwo-

luje się do powtarzania przez tę prasę wówczas argumentu, iż stanowiłoby to naruszenie układu poczdamskiego (s. 151). Wydaje się jednak, że w tym wypadku autor pominął stosunki polsko-czechosłowackie, które rzutowały na stanowisku różnych sił politycznych w Polsce wobec problemu serbołużycyckiego.

Umowne pojmowanie „granic zachodniej” zobowiązało Dobrzyckiego do zainteresowania się problemami Prus Wschodnich. Książka zawiera fakty, które potwierdzają tezę już niejednokrotnie formułowaną w polskiej literaturze, że tak w społeczeństwie polskim, jak i we wszystkich rządach koalicji antyhitlerowskiej, najwcześniej w latach wojny dojrzała myśl o konieczności zlikwidowania rządów niemieckich na terenie Prus Wschodnich i że polskie aspiracje zgłaszane wobec tych obszarów nie wywoływały większych sprzeciwów ze strony mocarstw zachodnich, które dość powściągliwie przyjmowały inne postulaty terytorialne. Przy czym Dobrzycki ukazuje, że nawet w okresie odradzania się koncepcji rewizjonistycznych wobec postanowień poczdamskich przedstawiciele mocarstw alianckich, którzy wypowiedzieli się za odebraniem Polsce przyrzeczonych wcześniej ziem, nie widzieli tej możliwości na terenie Prus Wschodnich, nie widzieli możliwości przywrócenia tam władzy niemieckiej (por. np. s. 107).

Trafnie charakteryzując stanowisko mocarstw zachodnich wobec Polski, Dobrzycki starał się ukazać ich korzenie w globalnej polityce tych państw wobec całego bloku komunistycznego. Autor zwrócił uwagę na to, że niejednokrotnie kształt terytorialny nowej Polski ułatwiał zrozumienie i akceptację przeobrażeń politycznych w niej zachodzących ludziom, którzy jeszcze w pierwszym okresie po zakończeniu wojny stali na innych płaszczyznach politycznych. Sprawy te jednak nie zostały przedstawione w sposób wystarczająco pogłębiony, co szczególnie wyraźnie można odczuć czytając uwagi autora dotyczące wpływu koncepcji endeckich na teoretyczne rozważania dotyczące problemów granicy polsko-niemieckiej, jak i losów politycznych endecków.

Koncentrując uwagę na bezpośrednich sprawach granicznych Dobrzycki podkreśla jednak, że problem granicy zachodniej był jednak rozumiany nie tylko jako kwestia regulacji granic między Polską a Niemcami, ale w ogóle dotyczył sprawy ułożenia warunków współżycia między obu narodami. Interesujące, lecz niestety nie wyjaśnione w pełni i nie w pełni udokumentowane jest spostrzeżenie autora, że wpływ na zmiany wobec tak pojętego problemu granicy zachodniej miały zmiany zachodzące w radzieckiej strefie okupacyjnej, przemiany demokratyczne.

Wskazując wielokrotnie na szczególne uznanie w polskiej działalności propagandowej argumentacji historycznej, i to tak w życiu wewnętrznym państwa polskiego, jak i polskiej propagandzie zagranicznej autor zwraca uwagę, iż w krajach zachodnich bardzo niechętnie przyjmowano taką argumentację jako podstawę rozstrzygnięć politycznych. Szczególnie zaznaczało się to wśród polityków Wielkiej Brytanii (por. s. 164) i wyraźnie przypominało postawę tego kraju po pierwszej wojnie światowej. W świetle faktów przytoczonych przez Dobrzyckiego widać natomiast, jak wielki był wysiłek polskiego aparatu administracyjnego i politycznego, zmierzający do wykształcenia w społeczeństwie polskim po wojnie uczuciowego zaangażowania się po stronie nowych kształtów terytorialnych odbudowującego się państwa polskiego.

Książka Dobrzyckiego wskazuje na nie zbadane dotąd zagadnienia związane z dziejami polskiej granicy zachodniej. Sygnalizuje, iż istnieje potrzeba podejmowania i prowadzenia nowych badań nad tymi problemami.

Wojciech Wrzesiński

Jerzy Suchta, *Czynniki wyznaczające rozwój rolnictwa na obszarze województwa olsztyńskiego*, Olsztyn 1975, Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie nr 47, ss. 187, tabel 86, rycin 14.

We *Wstępie* autor nie przedstawił celu i zakresu pracy. Można jednak sądzić, że do celów cząstkowych należy: wypracowanie przesłanek właściwej oceny dotychczasowego poziomu i możliwości rozwoju olsztyńskiej gospodarki żywnościowej; wykazanie na przykładzie województwa olsztyńskiego pilnej konieczności i uwa-